Rapport til Sparebankstiftelsen DNB fra Schübelers hager for perioden 01.06.2023 til 01.06.2024

Hagene er ordnet fra Tromsø i nord, gjennom Trøndelag og Østlandet og til Bergeland bydelssenter i Stavanger.

Tromsø arktisk-alpine botaniske hage

1) **Status pr. desember 2023**
   - Ombygging av Aurikkel-samlingen ble igangsatt september 2023, med graving og omforming av landskap. Jordmasser og stein ble kjørt inn.
   - I forkant av anleggsarbeid ble auriklene spadd opp og flyttet til vinterlagring ved Skulgam gartneri.
   - Feltarbeid ble gjennomført i flere omganger hvor Sirkka Seljelvold og Eva M. Skulgam reiste til Helgeland, Sør-Troms og Vesterålen i 'sporene etter' Brynhild Mørkved, besøkte gamle hager, og gravlunder. De samlet også flere gamle stauder bl.a aurikler og pioner.
2) **Progresjon**
   - De opprinnelige planene som innbefattet intervju med Brynhild Mørkved og gjennomgang av hennes feltdagbøker og innsamlinger, lar seg ikke lengere gjennomføre som først planlagt på grunn av sykdom. Imidlertid er arbeidet med å gjennomgå feltdagbøker og notater i gang.
3) **Planer for 2024**
   - Ferdigstille ombyggingen av aurikkelsamlingen med følgende innplanting av auriklene.
   - Feltarbeid bl.a i Troms og Nordland.

Skoleklasse på besøk i Tromsø arktisk alpine botaniske hage.

Balsfjord gamle prestegård – Tennes:

Utført etter planen: Ved hjelp av pengene fra Sparebankstiftelsen DNB / Schübelers hager ble det i 2023 utført følgende arbeider i den gamle prestegårdshagen på Tennes:

- Innkjøp av to sittebenker til hagen, nr. en til bjørkelysthuset og nr. to til sitteplassen ved veggen mot vest.
- Bearbeiding av terrenget og hellelegging ved drivhuset. Steinhellene ble hentet i fjæra og lagt av prestegårdens eier.
- Fjerning av røtter og igjensetting av grøftene langs innkjørselen til tunet. På noe av arealet ble det sådd blomstereng-frø for Nord-Norge, utviklet av NIBIO.

Arbeidene som ble utført var i samsvar med planen og søknaden som ble sendt inn.

Plan for 2024: I 2024 planlegges det grusing av hagegangene og adkomstveien samt forberedelser til neste års skilting av prestegården og hagen.

Balsfjord fjordmuseum – Balsfjord hagelag – Midt-Troms museum:

Plan for 2024: Opparbeide eksempel på en gammel gårdshage i Balsfjord, ved historielagets hus Mynten, som står på museumsområdet. Dvs gjerde, ganger, bed og planter.

Etablere skolehage. Vi er nå så heldige at vi har fått to lærere ved Storsteinnes skole som skal ha ansvar for dette. Den ene har tidligere arbeidet ved en planteskole. Vi har ikke kommet i gang med planleggingen av skolehagen enda.

Ungdommer hjelper til ved åpen dag på Balsfjord prestegård.

Melbu hovedgård – Museum Nord:

Utført etter planen: I 2023 fikk hyrt inn et firma for å beskjære de store edellauvtrærne i hagen. Vi håper at dette arbeidet vil bidra til at vi kan få beholde trærne lenger. Noe av dette arbeidet ble finansiert av prosjektmidlene fra Sparebankstiftelsen.

Plan for 2024: Museet, Melbu skole og Gaia talent har startet arbeidet med å få til et undervisningsopplegg i klasserommet og ute i hagen. Det har vært stadig utskiftninger av prosjektledere hos Gaia talent og arbeidet som de unge talentene skal gjøre har stoppet litt opp. Vi har blitt litt forsinket. Vi vil ta opp igjen arbeidet i august. Det vil bli designet skilt, kart og en digital presentasjon for 4. klasse i første omgang.
Vi vil betale Gaia talent når de har fått levert bestillingen.

Beskjæring av edellauvtrær i hagen ved Melbo hovedgård. Trepleier i gul vest høyt oppe i treet.

Steigen prestegård:

Gjennomført etter planen: Vi har satt ned løker i hagen i september 2023, med barn fra Engeløy barnehage. 1500 løker som er et tillegg til 2000 løker satt ut forrige år. Løkene er i disse dager kommet opp, og bedene er nydelige!

Reparasjon av steingjerdet er utført i april 2024 av gartner Bartek Kawa. Ble meget bra.

Beskjæring av busker og trær i henhold til utarbeidet skjøtselsplan. Dette arbeidet er også gjort våren 2024.

Steigen er blitt forsinket med: Skiltene til busker og trær i hagen. Disse er bestilt og ble betalt av forrige utbetaling. Det har tatt tid med å sette skiltene i produksjon. Siden vi er de første som får laget skilt etter ny plan med ny logo, har det blitt mye diskusjon ang utførelse mm. Nå har vi bestemt at skiltene ikke skal ha QR-koder. Når skiltnavnene blir kvalitetssikret av Mari Marstein, sendes lista til ABC Grafiske og skiltene blir produsert.

Innkjøp av utstyr. Vi har ventet med dette da vi er usikre på hvordan vi ender ut ang regnskapet.

Anlegge Wisløffs grønnsakshage. Dette prosjektet er vi usikker på om vi vil prioritere nå. Det kreves svært mye arbeide for å rydde og klargjøre bedet. Kr.25.000,- som er avsatt til dette arbeidet, vil ikke holde. Så vi avventer litt.

Plan for 2024: Skilting av stauder i bed. Dette arbeidet tar vi fatt i om ikke lenge. Vi har en plan om å legge inn ei bestilling i løpet av tidlig høst. Det er avsatt kr.40.000,- til dette arbeidet.

Løkplanting i hagen. For tredje år på rad vil vi sette ned løker i hagen sammen med barn fra Engeløy barnehage. Nye 1.500 - 2.000 løker vil bli satt ned i høst.

Infoskilt til hagen. Vi ser nå et stort, stort behov for å få satt opp et infoskilt ved inngangen til hagen. Spesielt da vi valgte å kutte ut QR-kodene, er det behov for å gi opplysninger om hagen og Schübeler på et større skilt. Vi har påbegynt dette arbeidet, og vil se an hvordan regnskapet blir utover høsten.

Rydding langs bekken. Da vi satte i stand steinmuren, måtte vi rydde i bekken ved siden av. Dette har fått oss til å vurdere om vi bør fortsette å rydde langs bekken langs hagen. Gjør vi det, vil bekken framstå som en naturlig del av hagen slik en nok var i «gamle dager».

Gildeskål kirkesenter

Status: Arbeidet har blitt forsinket av sykdom og andre årsaker. Nå er arbeidet med hageplanen påbegynt, og målet er å få hageplanen ferdig i løpet av 2024.

Stadsbygd Prestegård:

Vi starta arbeidet med hagene i 2023 med å ha befaring sammen med Fossbakk, for å få en liten forvaltningsplan. Dessverre er det ikke, av ulike årsaker, levert noen slik plan. Det er da heller ikke påløpt noen kostnader. Men vi tar med oss det som hun muntlig formidla under befaringa.

Gjennomført etter planen: Vi har fått laget 10 flotte hagebenker av en lokal snekker, og dugnadsgjengen vår har malt disse med linoljemaling. Dessuten har vi fått laget nye historiske skilt og satt opp disse. Stien fra Fjøset til låna er også kommet på plass.

Plan for 2024: Vi vil få lagt strøm bort til Gammelkirkegården, både for å få satt opp en lysstolpe der, og for å få strøm til en robotklipper. Vi skulle egentlig få gjennomført dette i 2023, men første oppdaterte tilbudet vi fikk var skrekkelig høyt, så vi måtte gå en runde med flere leverandører. Så kom vinteren, men nå er dette bestilt. Samtidig vil vi få lagt ned vann dit; slik at vi kan bruke og istandsette dette vakre området i større grad.

Videre i 2024 må vi bytte ut noen syriner, supplere planter i rosehagen og gruse opp grusganger. Roseskiltene må byttes ut og vi ønsker få på plass belysning på tun.

Vi ønsker også å spørre om vi kan få omdisponere noen av midlene til å legge kobbertak på det vakkert dekorerte lysthuset vårt i hagen? Lysthuset har bare takpapp, og det begynner å bli veldig slitent. Vi har fått et tilbud her på kr. 68 548 fra Jensen Blikk. Det lille lysthuset står åpent for alle, og er høyt elsket av bygdefolket.

Stadsbygd prestegård. Bildet er hentet fra deres Facebookside.

Værnes prestegård, Stjørdal museum:

Gjennomført etter planen: Flytting av museets nyttehage går etter planen. Den flyttes til bedre egnet sted (bedre solforhold) og 2-3-dobles i størrelse slik at den kan brukes til prosjekter (2025: linåker) og vekselbruk (vi dyrker 35-40 sorter potet hvert år). Bygging av lysthus går etter planen. Innvies sommeren 2024. Bygges i samarbeid med museets venneforening. Beplantning og utemøbler til lysthuset kommer på plass i 2024 og 2025. Målgruppe: Barnehager og skoler som trenger spiseplass ved dårlig vær. Museets smie er flyttet ut av hagen. Den flyttes for å settes på historisk riktigere sted bak museets låve, og for å gi plass til utvidelsen av nyttehagen.

Er noe blitt forsinket? På grunn av flyttingen av nyttehagen har planene om å drive kursvirksomhet og formidling til barn og unge blitt utsatt.

Plan for 2024: I tillegg til flytting av nyttehage og etablering av lysthus: Ny skiltplan for prestegårdshagen er under forberedelse, og noe av dette vil bli gjennomført i 2024. Ferdigstilles i 2025. Noe kursing vil gjennomføres høsten 2024

Flere av prosjektene vi arbeider med i prestegårdshagen gjøres til lavere kostnad enn først antatt, først og fremst på grunn av svært godt samarbeid med museets venneforening. Mye arbeid gjennomføres på dugnad, og med stor entusiasme. Midlene fra Schübelers nettverk gjør det mulig for museet og venneforeningen å gjennomføre en flott og omfattende utvikling av den historiske hagen. Hagens 200-årsjubileum i 2025 vil bli markert grundig.

Væres venner:

Gjennomført etter planen: Det er holdt 4 kurs for medlemmene, kjøpte inn en rekke frukt- og nøttetrær samt frø til diverse forsøk i hagen. Det er kjøpt inn profesjonelle skilt til trærne og buskene og vi er i gang med skilting av Verdenshagen.

Plan for 2024: Vi skal snart komme i gang med design av paviljongen som planlegges og holder på å legge vannledningen til det fremtidige bygget. Det planlegges et sommerbeskjæringskurs i august og vi fortsetter med skilting.

Sjølbergingslinja ved Fosen folkehøyskole på besøk i hagen hos Væres venner.

Meldal prestegård:

Restaurering av lysthuset, v. Opplysningsvesenets fond: Lysthuset i hagen har en viktig funksjon historisk, sosialt og praktisk. Det kreves arbeid på dette for at råte i bjelkelag og bordkledning ikke skal ta overhånd. Vi vet ennå ikke hvor stor del av budsjettet vårt som må brukes på dette. Opplysningsvesenets fond har engasjert et konsulentselskap for å vurdere tilstand og verdi på bygningene på prestegården, deriblant lysthuset og steinmuren rundt hagen. Derfor har andre ting blitt satt litt på vent.

Ønsket om en vannpost er foreløpig satt til side fordi dette kan vise seg vanskelig å gjennomføre praktisk.

Gjennomført etter planen: I samarbeid med Ringve botaniske hage, Schübelers hager med flere utvidet vi beplantningen i løpet av 2023 (med midler fra budsjettet i 2022), og dette arbeidet fortsetter gradvis. Noe innkjøp av trær (pryd/frukt) og jord blir gjort i 2024.

Vi har i samarbeid med Meldal hagelag hatt planteloppemarked i hagen både i 2023 og 2024, i år holdt vi også foredrag om prestegårdens historie. I 2023 hadde vi pilgrimskaffe i hagen etter pilgrimsmesse, og dette er planlagt også i 2024. I 2023 hadde konfirmantene med prest og diakon et opplegg i hagen. Hagen er også en uformell møteplass og et sted å sette seg ned.

Plan for 2024: Benker og bord til utendørs bruk vil bli oppgradert, og dette ønsker vi å bruke planlagte midler på i løpet av 2024. Vi utbedrer de viktigste grusgangene og steinhellene, men utsetter å kjøpe grus før i 2025.

De andre prosjektene står i kø, blant annet anskaffelse av redskapsbod. Hovedtyngden av midlene vil bli brukt i 2025.

Hagen og lysthuset ved Meldal prestegård.

Alvdal prestegård:

Gjennomført etter planen: Høsten 2023 ble det stort sett klippet hekker og stusset busker og gjort klart til våren/sommeren 2024 da Alvdal Prestegårds hage skal restaureres.
(Vi har vinter/tæle fra oktober til mai i Alvdal)

Hagen er blitt tegnet av Arkadia v/lanskapsarkitekt Ingeborg M. Mathiesen.
Kostnadsoverslag er også utarbeidet av Ingeborg. Det var lite gamle planter å finne i hagen.
Grøntområdene er ujevne og av dårlig kvalitet.

Riksantikvaren har akkurat vært på besøk og godkjent tegningene.
Så nå kan vi endelig starte for fullt med hageprosjektet på Alvdal prestegård.

Plan for 2024: Vi har startet utsjakting av plenområder, plantefelt og grusplasser. Det er lagt forsterkningslag, toppdekke, geotekstil. Det gjøres nå klart for vekstjord til reparasjon av plener,bed, planting av, stauder, busker og roser. Det lages også grønnsak/urte og nytteparseller.

Med et budsjett på 370 000 vil vi ikke klare å ferdigstille hagen i 2024.
Landskapsarkitekten hadde et kostnadsoverslag på kr 1.324 125.-

Prestegardshågein i Vågå – Ullinsvin:

Gjennomført etter planen: Har fått på plass steinbord og har restaurert en del bord, stoler og benker. Det er kjøpt inn planter. Har arrangert kurs og studietur. Stor dugnadsinnsats av nær 40 personer: Vårdugnad, høstdugnad, ansvar i løpet av sommeren og dugnad i samband med sesongåpning.

Hagen nyttes av skoler, barnehager og grupper av hageinteresserte, både lokale og tilreisende.

Plan for 2024: vårdugnad er gjennomført med 20 personer i arbeid. Skal kjøpe inn flere planter. Skal jobbe med planteskilt. Skal kjøpe inn utstyr for plantesalg.

Ringebu prestegard:

Gjennomført etter planen: Har laget utkast til tekster til naturstien «I Sommerfeldts fotspor». Har hatt møte med Krible design om utforming av skilttavlene. Møtes én gang pr måned og jobber videre med innhenting av informasjon og tekster.

Plan for 2024: Skal innhente tilbud på stativ i løpet av sommeren. Planen er at skilt og stativ skal være på plass innen utgangen av 2024. info for QR-kodene komme på plass, og det skal trykkes en brosjyre med samme info som på skiltene. Prosjektet skal være ferdig 1. juni 2025.

Ringebu prestegard er tildelt 120 000 kr. Av dette er det betalt faktura for 32 250. I tillegg har de fått overført 60 000 kr.

Studenter fra kurset Hageplantenes historie på besøk i Ringebu prestegard mai 2024. Foto: Ingeborg Sørheim.

Øyer prestegard

Gjennomført etter planen: Vi har fått på plass en overordna skiltplan og er i dialog om skiltingen i hagen. Ny brosjyre om hagen er utarbeidet og det arbeides med nettside for hagen. Gjennomføringen av skiltingen er utsatt. De to arrangementene Grønn glede for barn og unge høst og vår ble gjennomført våren 2023, men avlyst høsten 2023. Nytt arrangement Grønn glede for barn og unge vil finne sted 9.juni 2024, mens høstens arrangement finner sted 28.september 2024. Opplæring i etablering av staudebed er satt på planen i slutten av mai. Podekurset er utsatt.

Plan for 2024: I 2024 er planen å få restaurert kjøkkenhagen som opplæringstiltak, bygge nytt sitte område på sørsiden av bygningen, få på plass nytt lysthus samt etablere buegang mellom det nye sitte området og lysthuset. Kjøpe inn og få på plass planter slik som stauder og roser, samt få på plass universelt utforma gangstier. Vi er i dialog med Ringebu Prestegard for å få stiklinger på bærbusker, bærbusker vil omkranse kjøkkenhagen som etableres.

Dugnad i hagen ved Øyer prestegard. Bildet er hentet fra deres Facebookside.

Ringsaker prestegård

Gjennomført etter planen: Mari Marstein har i 2023 foretatt en enkel registrering av plantene i hagen. Hun har fått lønn og kjøregodtgjørelse. Frivillige har deltatt i dette.

Vi har prøvd å få menighetsrådet og Ringsaker Kirkes venner til å påta seg ansvaret for prosjektet, men ingen av disse har så langt ønsket å gjøre dette. Derimot er den nye presten svært positiv og interessert, og ønsker at vi jobber videre med saken.

Plan for 2024 og 2025: Studentene i Hagekunstens historie på Norges grønne fagskole – Vea, ble våren 2024 involvert i arbeidet, og de har jobbet med prestegårdshagen som case hele vårsemesteret, med Ingeborg Sørheim som faglærer. De har vært på befaring i hagen, hatt møte med presten, gått gjennom arkivet i prestegården, besøkt statsarkivet på Hamar og brukt en rekke andre kilder. Foreløpig har de forsøkt å finne 17- og 1800- tallsstrukturene. Neste semester vil vi jobbe videre med 1900-tallsstrukturen, deretter gi en analyse og lande på en restaureringsstrategi. Det er tre ulike gruppearbeid på gang som skal ende ut i forslag til restaureringsplaner.

Vi vil involvere fylkeskommunen, og planlegger et folkemøte om prestegårdshagen når forslagene fra studentene er klare, trolig på etterjulsvinteren. Presten har ryddet mye i hagen denne våren, fjernet ugras og naturlig oppslag.

Alt kildearbeidet er gjort gjennom Vea fagskole, og det er så langt ikke brukt prosjektmidler til dette.

Studentene ved Vea fagskole, som jobber med dokumentasjon av Ringsaker prestegårds historie.

Hurdal gjestegård

Gjennomført etter planen: Elevene ved Steinerskolen, med faglærer Yngvild Thomassen (gartner og lærer ved Steinerskolen) har besøkt gjestegården de fleste mandager i vår- og høstsemester i 2023. Sammen har vi laget en plan for å etablere en tehage i hagens sørøstlige hjørne, iht. historisk plan fra Jan Høvo. Barna skal lage en tebok, der arbeidet skal dokumenteres helt fra beplantning, innhøsting, tørking, til det å lage ulike te-sorter og pakke på poser. Det skal resultere i en bok som beskriver de ulike egenskapene for teene og vekstene. Elevene vil også selge teene de selv har laget i formål til elevkassen.

I 2023 ble fontenen rehabilitert og materialer til stakittgjerde ble kjøpt inn. Den totale summen ble ikke brukt opp, men det ble gjort mange dugnadstimer og et stort arbeid i hagen. Det er plantet hekkplanter, busker og trær. Kjøkkenhagen, som er formet som en sirkel, inneholder mange medisinske planter og permakulturplanter. Dette er et samarbeid med Andrew McMillion fra nettverket i KVANN.

Gjestegården har hatt mange gjester innom. De har bidratt med arbeid i hagen; både gjennom organisasjonen for Wwoofere og de ulike karmayogaretreatene; der besøkere får delta i hagearbeid i utbytte mot yoga og meditasjon. De totale kostnadene for dugnadstid overstiger langt over de 30-prosentene som skal inngå i budsjettet.

Plan for 2024: Det skal settes opp gjerder og tehagen skal etableres sammen med Steinerskolen. De ubrukte budsjettmidlene fra 2023 videreføres inn i 2024 og 2025. I 2024 skal den historiske bygningen få nytt tak. Kulturminnefondet støtter gjestegården for å unngå større omfang av skader på taket og bygningsmassen. Oppbygging av gårdsplassen utsettes derfor til 2025.

Den sirkelformede kjøkkenhagen ved Hurdal gjestegård. Foto: andrew McMillion.

Botanisk hage, Tøyen – rapport 2023/2024

Prosjektet «Glemte plantearv» i Urtehagen har jobbet med to tiltak i 2023/2024. Det blir etablert en fiberplantehage i Kjøkkenhagedelen av Urtehagen. Fiberplantene viser levende kulturarv i form av planter som blir eller har vært brukt til å produsere tekstiler og tau. Formidlingsskiltene har fokus på plantenes historiske bruk og på bærekraft. Utstillingen er knyttet opp mot en innendørs utstilling på Naturhistorisk museums Klimahus om klesforbruk: https://www.nhm.uio.no/utstillinger/klimahuset_utstillinger/etter-fast-fashion.html

Figur 1. Kristina Bjureke og Eirin Bruholt i gang med å så tre forskjellige typer lin.

I tillegg rehabiliterer vi Korshagen i Urtehagen basert på forskningsresultatene til PhD student, Rebecca Blakeney. Blakeney forsker på klosterplanter i Norge og har oppdaget flere levende kulturrelikter i forbindelse med utgravingene i latrinen ved klosteret på Hovedøya og i klosterhagen ved Reins kloster. Hun har også funnet mange morsomme middelaldersbruk for plantene gjennom å studere gamle tekster. Bruksområdene blir lagt til på etikettene ved plantene.

Figur 2. Eksempel på planteskilt med middelaldersbruk.

Det planlegges et større arrangement om fiberplanter for store og små til høsten.
Utgifter:
2023: ingen, men planlegging begynt internt
2024: Budsjettert, se vedlagt budsjett.

- Gartnerhjelp: 96 810 NOK, er ansatt.
- Skilting, driftsutstyr, og arrangementer: 70 000 NOK
- Intern overhead: 18 259 NOK

Lier bygdetun

Gjennomført etter planen: Prosjektgruppe med landskapsarkitekt, hagedesigner, leder av hagegruppa, antikvarisk leder og prosjektleder har utviklet og tegnet den historiske hagen til våningshuset fra Egge.

Prosjektleder går på kurs om bærekraft, selvberging, utvikling av skolehager og om hvordan man dyrket i gamle dager. Vi har hatt møter med skolene. To klasser og to barnehager er invitert til å sette poteter våren 2024 og potetopptaking høsten 2024. Vi har invitert flere skoler og barnehager på besøk med forskjellige aktiviteter i hagene.

Kart for hagene og området er utviklet. Informasjonsbrosjyre er snart klar til trykking.

Guidekurs startet opp rett før påske og er ferdig 1. juni. Omvisninger vil være i gang fra 2. juni.

Plan for 2024: Høsten 2024 og våren 2025 skal vi beplante hagen ved våningshuset fra Egge og flytte samlingen av roser og stauder dit. Vi vil bestille og sette opp skilt til alle sortene.
Skilt med kart settes opp og brosjyre trykkes innen 1. juli 2024.
Vi starter med guidede omvisninger 2. juni.
2 skoleklasser og to barnehager setter poteter til våren og tar dem opp til høsten.

Lier bygdetun oktober 2023, med våningshuset fra Egge midt i bildet.

Bø prestegard

Gjennomført etter planen: Grunnen under veksthuset er isolert og arbeidet med ringmuren er i gang. Grunnarbeidet inkludert tilsåing skal være ferdig til 17.mai.

Plan for 2024: Gjøre veksthuset ferdig, slik at det kan tas i bruk som veksthus og møteplass til høsten. Veksthuset bygges i tre, slik at det harmonerer med prestegardsbygningen.

Bergeland bydelssenter

Gjennomført etter planen: Oppgradering av keramikkverksted og sløyden. Mottatt og plantet palme fra Ringve botaniske hage. Har hatt flere foredrag om sanking ved Fru Johnsens Sopp & Nyttevekster.

Plan for 2024: skal arrangere workshoper om plantefarging, fermentering og destillering av planteoljer. Skal arrangere Barnas kunstsommer. Skal kjøpe dehydrator for tørking av urter, prøver å få tak i sitrontre.

Har til nå tatt ut 150 000 kr av midlene.

Hagen ved Bergeland bydelssenter, med palmen fra Ringve botaniske hage på plass.

Rapport ved Mari Marstein, midlertidig leder i Schübelers hager, 27.05.2024.